

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАВДАННЯ ШКІЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті порушено актуальну проблему сучасної лінгводидактики, визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні завдання шкільної комунікації.

Ключові слова: комунікація, мовленнєва діяльність, вербальна самореалізація.

Сучасна психолого-педагогічна, методична та лінгвістична література відзначена спільною рисою – посиленням уваги до проблем комунікації, прагненням дослідників осмислити когнітивні, емоційно-ціннісні, управлінські, виховні, психотерапевтичні можливості спілкування, зокрема навчального. Актуальним нині є питання збереження механізму взаємодії між учителем і учнем на гуманістичних основах взаєморозуміння та взаємоповаги. У зв'язку з цим домінантою наукових досліджень є підготовка вчителя до професійного педагогічного спілкування. Утім комунікативні уміння вчителя існують не заради нього самого, оскільки педагогічна діяльність не є одноосібною. Навіть якщо вчитель досконало володіє усіма вміннями, але не враховує рівня відповідних умінь співрозмовників (учнів), він приречений на довічну самопрезентацію, демонстрацію власного Я, що само по собі є абсурдним. Відповідно першочергове призначення вчителя – налагодити ефективну взаємодію з учнями, що можливе лише за умови зворотного зв'язку, тобто наявності певних комунікативних умінь учнів, сформувані і розвинути які має вчитель. Перехід до понятійної системи суб'єкт-суб'єктних взаємин передбачає двобічну рефлексію учасників педагогічного процесу. Тому акцентуємо увагу на інформаційній складовій мовленнєвої діяльності учасників спілкування, що передбачає розгляд змістового аспекту соціальної взаємодії, що дозволяє передавати інформацію, добре відому учням.

Комплексне бачення проблеми навчального спілкування зумовлює різноаспектний розгляд її в дисертаційних дослідженнях останніх років з таких позицій: можливості функціонально-комунікативного підходу в мовній освіті (В. А. Каліш, Л. М. Паламар); удосконалення роботи з розвитку зв'язного мовлення учнів (О. І. Артемова, Ф. І. Мовчун, М. О. Орап, О. Н. Хорошковська); виховання комунікативної культури вчителів (М. П. Васильєва, І. І. Комарова, О. І. Попова, В. В. Садова, В. Д. Усатий); організація спілкування у процесі навчальної й позанавчальної діяльності (О. С. Березюк, Т. К. Донченко, К. М. Плиско, К. М. Слесик,); формування мовленнєвої культури молодших школярів (С. М. Броннікова, С. Д. Пенькова); теоретико-методичні засади професійного педагогічного спілкування (В. В. Каплінський, Л. О. Савенкова).

Зазначені наукові дослідження доводять важливість і свідчать про певні здобутки в розкритті проблеми. Лінгводидакти, методисти, вчителі намагаються вирішити протиріччя між змістом шкільної мовленнєвої діяльності й індивідуальною позицією школяра шляхом розширення кола

варіативного тематичного лінгвістичного матеріалу, що відповідає віковим інтересам і особливостям дітей молодшого шкільного віку. Актуальність проблеми вмотивована передусім об'єктивними соціально-педагогічними умовами, що спричинили сучасне філософське осмислення особистісно орієнтованої освітньої парадигми, зміну мети і функцій мовної освіти в Україні, передбачених Державним стандартом як один із пріоритетів – забезпечення потреб реальної мовленнєвої практики. Мета роботи – визначити педагогічні завдання шкільної комунікації, дослідити шляхи та засоби реалізації таких завдань. Доцільність студювання зумовлена сучасними тенденціями гуманізації, гуманітаризації, відкритості освіти, що детермінує пріоритет методології взаємодії особистостей у педагогічному процесі. Важливо наголосити, що філософія освіти розглядає особистість крізь категорії суб'єкта, свободи, саморозвитку, діяльності, активності, самоактуалізації, а педагогічний процес, його цілі, завдання, зміст, методи, форми, засоби, результат – як особистісно значущі для учнів, як продукт їх власного досвіду.

Т. М. Ушакова наголошує на тому, що мовлення репрезентує суб'єктивний світ мовця, будується з урахуванням його інтелектуального потенціалу, емоціонального та соціально-особистісного статусу, є формою поведінки людини, маніфестацією її характеру, звичок, життєвих і соціальних позицій; зміст мовленнєвої продукції складають знання про навколишній світ і комунікативні відносини з іншими [1, с. 8]. Охарактеризуємо з таких позицій молодший шкільний вік – період становлення особистості в навчальній діяльності, спілкуванні, відносинах, зовнішніми проявами якого є примноження й розгортання соціальних зв'язків зі світом, розширення комунікативного простору та набуття фонових знань. Узагальнений типовий образ молодшого школяра включає такі характеристики: позитивний емоційний фон, життєрадісний, бадьорий настрій, радісне очікування й оптимістичне сприймання нових реалій життя. Дитячий оптимізм іноді виборює право на існування у протидії з прагматизмом дорослого. Емоційне благополуччя й стабільність дитини виступають як результат задоволення найважливішої соціогенної потреби – у суспільному визнанні, що відбувається у сфері провідної навчальної діяльності, зумовлює ставлення однолітків, самооцінку, і по суті є відповіддю на запитання: який ти учень? Інші характеристики є другорядними.

Діалектика опанування мовленням здійснюється дитиною у формі засвоєння мови. Перехід до шкільного навчання зумовлює опосередкованість засвоєння мови навчальною діяльністю. На цьому відрізку життєвого самоствердження дитини мають бути розв'язані такі педагогічні завдання шкільної комунікації: освоєння базових алгоритмів комунікативної взаємодії та культури поведінки; початкова комунікативно-рольова підготовка; збагачення комунікативного досвіду та лексичного ресурсу; осягнення масштабів власного простору спілкування, розуміння ролі компетентної мовної особистості в ньому. Такі завдання спрямовані передовсім на максимальне задіяння динамічної емоційної та сенситивної інтелектуальної сфери молодшого школяра, що збігається з методиками навчання в початковій школі. Вирішення

цих завдань вимагає взяти до уваги, що до школи приходять діти з різним рівнем загальної та мовленнєвої культури. Школа мобілізує мовленнєвий розвиток, «пропонує певний стандарт обов'язкових знань та пов'язаного з цим потенціалу значень і смислів мови, що формує в кожній дитини певний набір образів і мовленнєвих структур. На базі оволодіння мовою з'являються нові смислові комплекси, які піднімають дитину на рівень вимог навчальних задач»[1, с. 383]. Ми погоджуємося з В. С. Мухіною, що шкільна «вербальна освіта не стандартизує дитину, блокуючи природне начало, душу», адже тільки привласнення мови дозволяє усвідомити «глибинні, унікальні нюанси понять, історично зумовлених і сконцентрованих у словах, образів та ідей» [Там само], і в такий спосіб збагатити арсенал власних комунікативних засобів.

Виходячи з того, що мовлення функціонує і розвивається в нерозривній єдності з предметно-продуктивними видами діяльності (ігровою, трудовою, пізнавальною тощо), досвід особистості в яких визначає мотиви та зміст спілкування, необхідною умовою успішного формування комунікативних умінь учнів вважаємо залучення та використання такого досвіду у навчальних умовах. Виникає необхідність інтерпретації змісту навчального матеріалу, завдяки якій забезпечується віддзеркалення Я-дитини, природне самовираження і мотивація продукування мовленнєвих висловлювань в емоційно й інтелектуально сприятливому для дитини полі, що забезпечує оптимальну вербальну самореалізацію. Отже, комунікативні завдання в навчальних умовах мають вирішуватися з урахуванням програмних вимог, соціальних потреб і особистісної значущості комунікації для кожного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мухина В. С. Психология детства и отрочества / В. С. Мухина. – М. : Институт практической психологии, 1998. – 488 с.
2. Ушакова Т. Н. Речь человека в общении / Т. Н. Ушакова. – М. : Наука, 1989. – 192 с.

SUMMARY

The article raised important problem of modern linguistics, determined and theoretically grounded educational problems of school communication.

Key words: *communication, speech activity, verbal self-realization.*